

Проблеми та перспективи розвитку організаційно-управлінської функції регіональних метрополій в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів

Розкрито економічний зміст метрополійної організаційно-управлінської функції, обґрунтовано вибір показників для оцінювання її реалізації, проаналізовано на основі методу багатовимірної оцінки та інтегральних індексів рівень розвитку цієї функції в містах–обласних центрах Західного регіону України. Запропоновано заходи з покращення статистичного супроводу окремих складових організаційно-управлінської функції в контексті активізації євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: метрополія, метрополійна функція, інтегральні індекси, муніципальна статистика, е-управління.

Постановка проблеми. Регіональні метрополії характеризуються протягом останнього десятиліття ускладненням виконуваних функцій та цивілізаційних місій через потужну концентрацію людських, фінансово-економічних, соціо-культурних, матеріальних та інформаційних ресурсів. Однак саме при означенні регіональної метрополії (Регіональна метрополія – це місто (обласний центр), що має залежні (у політичному, господарському чи культурному сенсі) території (периферію чи колонії) [4], домінуючою ознакою є її міжнародні, адміністративно-політичні чи у нашому трактуванні організаційно-управлінські функції.

Розростаючись, міста не лише здійснюють експансію на прилеглу територію, а й збільшують свій вплив на сусідні поселення, часто виходячи за межі національних кордонів, зміцнюючи господарсько-поселенські, культурні та інформаційні зв'язки. Підвищення ролі великих міст у регіональній економіці зумовлено активізацією процесів глобалізації й глокалізації. Це спостерігається на прикладі великих міст, міських агломерацій і передусім регіональних метрополій як вищої форми просторової організації населення [6, с. 419].

Актуальність дослідження сучасного стану метрополійних функцій обласних центрів Західного регіону України зумовлене їх еволюцією, домінуванням в історичних періодах одних функцій над іншими, а також викликами глобалізації та сучасних внутрішніх реформ, пов'язаних з децентралізацією владних повноважень, посиленням ролі місцевого самоврядування, а також неоднорідністю за набором функцій і величиною

©С. Д. Щеглюк, 2014.

економічного потенціалу регіональних метрополій у силу геопозиційних, демографічних, структурних, інституційних, іміджевих та інших особливостей [3, с. 103].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Містобудівні проблеми розвитку міст обласних центрів висвітлені у працях Т. Мазур, П. Крупи, Ю. Палехи, соціально-економічні – В. Орловської, У. Садової, З. Сіройча, Ю. Стадницького, Г. Стеблій, Л. Шевчук та ін. Серед вітчизняних учених, які розглядали міста-обласні центри як середовища реалізації геополітичних та міжнародних подій, вирізняються праці Т. Возняка, О. Денисенко, Г. Підгрушного, В. Чужикова та ін.

Просторовий аспект впливу життєдіяльності метрополійного міста на прилеглі території виділяли у свої працях такі науковці: Ш. Ібатуллін, І. Бистряков, О. Дружинін, Р. Флоріда, Е. Глезер, Е. Соія та ін. Зміцнення ролі й значення обласних центрів у регіоні пов'язані з локалізацією та концентрацією в них як головних осередків органів місцевої влади, важелів управління, представництв іноземних держав, адміністративних послуг тощо.

Саме тому вивчення стану реалізації та проблем розвитку метрополійної організаційно-управлінської функції є важливим завданням науковців з позиції посилення міжнародної співпраці в контексті євроінтеграції.

Метою статті є визначення проблем у розвитку організаційно-управлінської функції регіональних метрополій, апробація методики її оцінювання на прикладі обласних центрів Західного регіону України, а також окреслення перспектив подальшого нарощування міжнародної співпраці в метрополіях.

Виклад основного матеріалу. Як підтверджує світовий досвід, подолання наслідків деіндустріалізації сучасних регіональних метрополій, збереження позицій провідних міст як пріоритетних економічних центрів є не лише необхідним, а й теоретично можливим на основі оновлення основних фондів реального сектору, прискорення нової економіки, яка базується на знаннях, інноваціях і сервісі [3, с. 105].

Сучасні трансформації зумовлюють необхідність модернізації інституційної основи розвитку регіональних метрополій та управління ними.

Процес розвитку міста постійно відбувається в напрямі формування функцій управління, якісного їх удосконалення. Одночасно з розвитком державних систем формувалося місцеве самоврядування як спосіб здійснення владних повноважень, суть якого полягала в орієнтації влади на інтереси місцевих жителів. Управління розвитком міста означає процес ефективного використання його ресурсів міста для

забезпечення потреб його мешканців, розвитку міської економіки та міського середовища [5, с. 24].

Організаційно-управлінська функція визнається найбільш вагомою у територіальній організації суспільства, є досить широкою за змістом і пов'язана з організацією, координацією та управлінням важливими для населення видами діяльності в соціально-економічній і політичній сферах. Цю функцію на світовому рівні реалізують штаб-квартири великих транснаціональних корпорацій (ТНК), міжнародні неурядові організації, біржі тощо [2, с. 8].

Отже, організаційно-управлінська функція пов'язана з організацією, координацією та управлінням сукупністю видів суспільної діяльності, зокрема господарської та політичної, і визначається присутністю певних об'єктів, які виконують відповідні метрополійні функції: дипломатичні та адміністративні (штаб-квартири ТНК, у тому числі й транснаціональних банків, фінансові та товарні біржі макрорегіонального й світового значення, штаб-квартири міжнародних, зокрема неурядових, організацій, а також посольства й консульства), з якими пов'язаний прямий вплив явища «столичності» на прилеглий території.

Коректність інтерпретації реалізації цієї функції метрополій через зосередженість штаб-квартир ТНК пов'язана з тим, що саме у центральних офісах визначають загальні принципи функціонування компанії та ведення бізнесу, корпоративну політику, приймають стратегічні рішення щодо умов функціонування регіональних підрозділів у всьому світі. Це найвищий рівень корпоративного контролю і координації рішень, що в окремих випадках визначає діяльність цілих секторів господарства світу.

Організаційно-управлінська функція серед великих міст України найкраще реалізована у м. Києві, який концентрує столичні організаційно-управлінські, соціально-культурні та інноваційні функції.

Дипломатична функція визначається діяльністю дипломатичних представництв і штаб-квартир різноманітних міжнародних організацій. Це найвищий рівень корпоративного контролю і координації рішень, що в окремих випадках визначає діяльність цілих секторів господарства світу.

Таким чином, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку, метрополії, з одного боку, репрезентують найважливіші місця концентрації та акумуляції міжнародного капіталу, а, з іншого – є ключовими місцями виникнення та трансляції рішень управлінського характеру. Тобто присутність центрального офісу принаймні однієї з 500 світових компаній ТНК дозволяє інтерпретувати місто як організаційно-управлінський центр світового рангу завдяки значному економічному масштабу діяльності розміщених компаній [1, с. 36].

Складність оцінки організаційно-управлінської функції полягає у загальній закритості, непублічності і непрозорості вітчизняних об'єднань як щодо структури їх власності, так і управління нею. Як перспективні агенти корпоративно-управлінського впливу світогосподарського рівня можна розглядати кілька вітчизняних фінансово-промислових груп (ФПГ). Вони мають високі показники доходів, частина їхніх активів концентрується у визначених секторах економіки, в окремих з яких їх роль є дуже високою.

Адміністративна функція метрополійного міста полягає у формуванні програм міжмуніципальної співпраці, узгодження пріоритетів розвитку метрополії та периферії. Реалізація такої метрополійної функції сприяє також залучення громадських організацій до управління містом-регіональним центром для задоволення груп інтересів мешканців, виробництва, забудовників корпоративних питань тощо.

Складність оцінки організаційно-управлінської функції полягає у загальній закритості, непублічності і непрозорості вітчизняних і зарубіжних об'єднань як щодо структури їх власності, так і управління ними.

Для оцінки реалізації метрополійної організаційно-управлінської функції нами обрано такі показники-індикатори, які подані у вітчизняній регіональній статистиці та відображають стан адміністративно-управлінської сфери, а також ті дані, які не обліковуються офіційною статистикою, але є необхідними для оцінки розвиненості дипломатичної сфери метрополії: посольства та консульства іноземних держав. Дані про кількість посольств, генеральних і почесних консульств, візових установ та інших міжнародних установ були зібрані на основі даних МЗС України і його регіональних представництв, даних світової мережі Інтернет, оскільки регіональна статистика не веде такого обліку.

Показники кількості та діяльності штаб-квартир транснаціональних корпорацій не увійшли до переліку індикаторів через відсутність достовірних даних протягом останніх семи років. Тому, скориставшись даними рейтингу ТОП-500 найбільших компаній Центральної та Східної Європи – 2013, складеним авторитетною компанією Deloitte, можна констатувати, що у Західному регіоні України з 205 компаній присутні 7, причому лише 3 – в обласних центрах: Рівному, Луцьку, Львові.

Як перспективні агенти корпоративно-управлінського впливу світогосподарського рівня можна розглядати кілька вітчизняних ФПГ. Вони мають високі показники доходів, частина їхніх активів концентрується у визначених секторах економіки, в окремих з яких їх роль є дуже високою.

Із 16 ФПГ України (за даними Державної податкової служби України) у Львові розташована одна: «РОСАН» – одна з найбільших у Західній Україні. Нині до складу Групи входять 10 підприємств різного спрямування: поштовий оператор «Росан», компанія з управління активами «Росан-Капітал», інвестиційна компанія «Росан-Інвест», митно-ліцензійний оператор «Росан-Глобал», служба кур'єрської доставки «Торговий Дім «Міст Експрес», туристична компанія «Міст-Тур» тощо. Мережа філій компаній представлена в кожному обласному центрі України та інших великих містах. Водночас підприємства Групи активно співпрацюють з представництвами Корпорації «МІСТ» у цілому світі.

Показники, обрані для оцінки стану організаційно-управлінської функції регіональних метрополій, подані у табл. 1.

Таблиця 1

Показники-індикатори для оцінки метрополійної організаційно-адміністративної функції

Назва показника	Одиниці виміру
Кількість генеральних і почесних консульств	Одиниці
Кількість інших міжнародних установ (візові центри, освітні та наукові центри)	Одиниці
Кількість легалізованих політичних партій	Одиниці
Кількість громадських організацій	Одиниці
Кількість зайнятих у сфері управління, державні службовці	Особи
Кількість зайнятих у сфері управління органів місцевого самоврядування	Особи
Кількість проведених зборів, з'їздів	Одиниці
Надходження коштів громадських організацій	Тис. грн.

Розробка автора.

Зазначимо, що організаційно-управлінська функція метрополії проявляється також у локалізації органів влади, яка активно розвивається через домінування у регіональному центрі певних вигод від близькості до інститутів прийняття рішень, а також через низку механізмів: рентний, ціновий, бюджетний [4].

Оцінку реалізації метрополійної організаційно-управлінської функції здійснено за допомогою методу багатомірного аналізу «Паттерн», що застосовується у випадку однонаправленості впливу всіх параметрів і відрізняється від отримання багатомірної середньої тим, що за основу для стандартизації значень індикаторів беруться не середні, а найкращі значення, детально методику розрахунку наведено у праці [7].

Розраховуючи середню величину стандартизованих показників, отримаємо однозначно виражені багатомірні оцінки стану реалізації метрополійної організаційно-управлінської функції регіональних центрів Західного регіону України. Наступним методичним кроком був розрахунок інтегрального показника реалізації організаційно-управлінської функції регіональних метрополій за певний період часу та визначення динаміки її поступу. Отримані дані для міст-обласних центрів Західного регіону України за 2005 та 2013 рр. наведено на рис. 1.

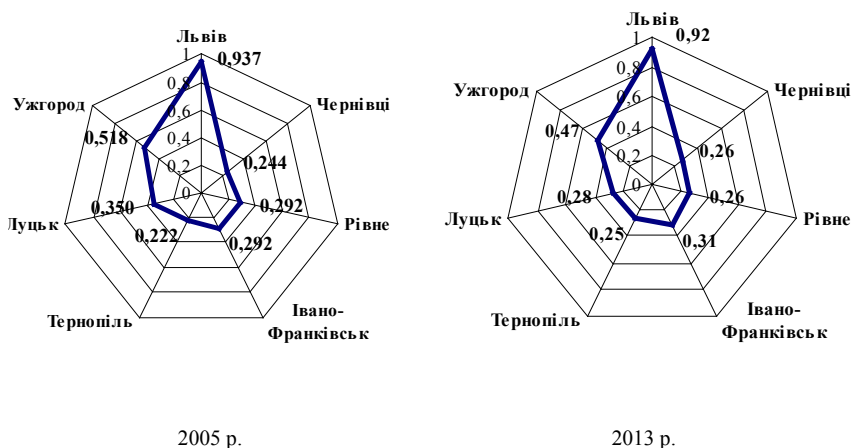

Рис. 1. Стан реалізації організаційно-управлінської функції регіональних метрополій Західного регіону України у 2005 та 2013 рр.

Побудовано за розрахунками автора.

З рис. 1 видно, що рівень розвитку організаційно-управлінської функції є неоднаковим серед міст-обласних центрів регіону. Абсолютним лідером за реалізованістю метрополійної організаційно-управлінської функції протягом 2005-2013 рр. є м. Львів. Саме у Львові зосереджено більшість генеральних і почесних консульств як сусідніх держав (19 із 26), так і інших, які відсутні в обласних центрах Західного регіону України, значна кількість політичних партій і громадських організацій. Близькість до кордону з Словачькою та Угорською республіками робить м. Ужгород другим за величиною у реалізації організаційно-управлінської функції, оскільки лише тут зосереджені консульства та візові центри згаданих держав у масштабі Західного регіону України, а також відбувається низка

подій у прикордонному та транскордонному просторах. Аутсайдером за рівнем реалізованості організаційно-управлінської функції залишається місто Тернопіль, причиною цього, очевидно, є позиційний та історичний чинник розвитку.

Динаміка розвитку організаційно-управлінської функції регіональних метрополій зображена на рис. 2.

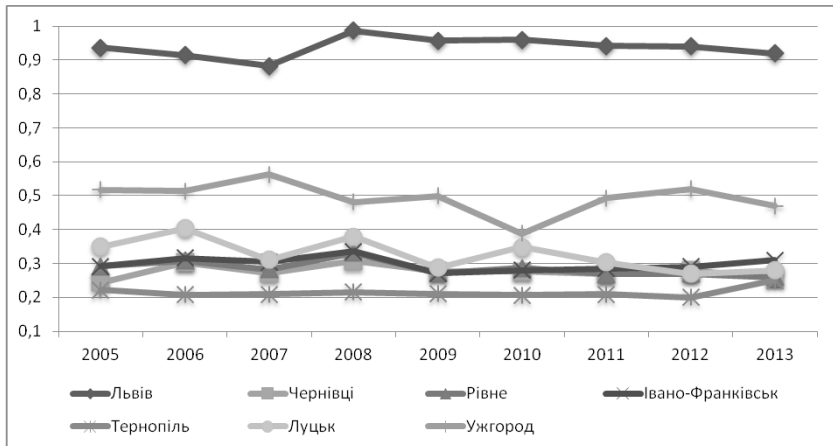

Рис. 2. Динаміка реалізації організаційно-управлінської функції в містах-обласних центрах Західного регіону України*

Побудовано за розрахунками автора.

Як видно з рис. 2, позиція Тернополя та Івано-Франківська дещо покращилася за рахунок збільшення в них кількості політичних партій, громадських організацій і кількості зайнятих у сфері управління державних службовців.

З огляду на сучасну ситуацію можна зробити висновки, що оцінка реалізації організаційно-управлінської функції засвідчила існування низки проблем у її реалізації у таких містах обласних центрів, як Тернопіль та Івано-Франківськ, у яких немає присутності жодного генерального чи почесного консульства, що пояснюється внутрішнім геоположенням відносно кордонів нашої держави й активнішим виконанням цієї функції сусідніми обласними центрами суміжних областей Західного регіону України: Львівською, Чернівецькою, Закарпатською тощо. А тому ці метрополії і не здатні реалізовувати повноцінно цю функцію, оскільки на їх території відсутній елемент або група елементів, спрямованих

на її виконання. Поступаються міста Тернопіль та Рівне за кількістю проведених зборів, з'їздів, яких тут відбувається удвічі менше, ніж у сусідніх регіональних метрополіях, і у п'ятеро менше, ніж у лідера за цим показником – у місті Ужгород.

Висновок. Зазначимо, що в стратегічній перспективі процеси світової глобалізації все більше будуть сприяти залученню кадрового та наукового потенціалу міст-обласних центрів – Львова, Ужгорода, Луцька – до нових форм міжнародного співробітництва, відкриттю у місті нових представництв транснаціональних корпорацій, що підвищуватиме прояв організаційно-управлінської функції.

Іншим містам-обласним центрам, у яких ця функція менш реалізована, слід зосередитися на створенні передумов для залучення у регіональні метрополії дипломатичних представництв іноземних держав, інших міжнародних установ, активізації співпраці метрополійного міста з іншими населеними пунктами Західного регіону України та використовувати потенціал співпраці між містами-побратимами, сприяти поширенню в регіональних метрополіях елементів е-урядування та удосконаленням муніципальної статистики, яка б була гармонізована з поширеним у ЄС «Міським аудитом».

Напрямам гармонізації статистичної муніципальної системи будуть присвячені подальші дослідження.

Список використаних джерел

1. Денисенко О. О. Локалізація штаб-квартир ТНК як прояв організаційно-управлінської функції центрів світового господарства / О. О. Денисенко // Український географічний журнал. – 2009. – №3. – С. 35-41.
2. Денисенко О. О. Процеси метрополізації та перспективи їх розвитку в Україні : автореферат дис. ... канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 – Економічна та соціальна географія. / О. О. Денисенко ; Ін-т географії НАН України. – К., 2010. – 24 с.
3. Дружинин А. Возможности и барьеры пространственного развития региональной метрополии: глобальный контекст и локальная специфика. – [Электронный ресурс] / А. Дружинин // Київський географічний щорічник. – 2013. – Вип. 8. – С. 103-107. – Режим доступа : http://geokeyiv.org/pdf/reports/17_Druzhynin.pdf
4. Дружинин А.Г. Метрополитизация как доминантная тенденция территориальной организации общества в постсоветский период: универсальные проявления и южно-российская специфика [Электронный ресурс] / А. Г. Дружинин // Географический вестник [Научный журнал Пермского ун-та]. – 2009. – №3(11). – Режим доступа : <http://www.geo-vestnik.psu.ru>

5. Сиройч З. С. Эволюционное развитие городских агломераций : монография / З. С. Сиройч ; отв. ред. В. Н. Новиков – К. : Объединенный Ин-т экономики НАН Украины, 2005. – 210 с.
6. Щеглюк С. Д. Міждисциплінарні дослідження метрополій: систематизація понятійно-термінологічного апарату [Електронний ресурс] / С. Д. Щеглюк // Проблеми сталого розвитку національних економік : зб. наук. пр. з актуальних проблем економічних наук / Наукова організація «Перспектива». 2013. – С. 418-422. – Режим доступу : <http://perspektyva.dp.ua/files/articles/04.03.2013.pdf>
7. Щеглюк С. Д. Оцінювання реалізації метрополійної соціально-демографічної функції в обласних центрах Західного регіону України / С. Д. Щеглюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна політика в Україні: сучасний стан та шляхи активізації : [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; відп. ред. В.С. Кравців. – Львів, 2014. – Вип. 3 (107). – С. 479-492.

Shcheghlyuk S. D. Problems and prospects of organizational and management functions of regional metropolises in the deepening of European integration processes.

The economic content of metropolitan organizational and management function, the choice of indicators to assess its implementation are analyzed on the basis of a multidimensional and integrated evaluation index level of this function in urban regional centers of Western Ukraine. The measures to improve the statistical support of individual components of organizational and management functions in the context of intensified integration processes are proposed.

Key words: metropolis, metropolitan function, integrated indexes, municipal statistics, e-government.

Щеглюк С. Д. Проблемы и перспективы развития организационно-управленческой функции региональных метрополий в условиях углубления интеграционных процессов.

Раскрыто экономическое содержание метрополитанной организационно-управленческой функции, обоснован выбор показателей для оценки ее реализации, проанализирован на основе метода многомерной оценки и интегральных индексов уровень развития данной функции в городах–областных центрах Западного региона Украины. Предложены меры по улучшению статистического сопровождения отдельных составляющих организационно-управленческой функции в контексте активизации евроинтеграционных процессов.

Ключевые слова: метрополия, метрополитанная функция, интегральные индексы, муниципальная статистика, е-управление.